

Віталіна В. Федонюк, Олена Ф.Картава, Василь В. Іванців
ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-
ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНИХ
ЛАНДШАФТНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано економічну доцільність та актуальність інтенсифікації розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу регіональних ландшафтних парків України. Кількість парків даної категорії в природно-заповідному фонді на даний час перевищила частку національних парків. Враховуючи процеси децентралізації та підвищення господарсько-економічної самостійності територіальних громад, доцільною є переорієнтація інвестування туристичної галузі на регіональні парки, рекреаційний потенціал яких є досить значним.

Ключові слова: рекреаційно-туристичний потенціал; національний природний парк; ландшафтний парк; туризм.

Форм. 3. Рис. 2. Табл. 1. Літ 14.

Виталина В. Федонюк, Елена Ф. Картавая, Василий В. Иванцив
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА РЕКРЕАЦИОННО-
ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНАЛЬНЫХ
ЛАНДШАФТНЫХ ПАРКОВ УКРАИНЫ

В статье обоснованы экономическая целесообразность и актуальность интенсификации развития рекреационно-туристического потенциала региональных ландшафтных парков Украины. Количество парков данной категории природно-заповедного фонда в настоящее время превысило число национальных природных парков. С учетом текущих процессов децентрализации и возрастания хозяйственно-экономической самостоятельности территориальных общин, целесообразным является переориентация инвестирования в туристической сфере на региональные парки, туристический потенциал которых весьма значителен.

Ключевые слова: рекреационно-туристический потенциал; национальный природный парк; ландшафтний парк; туризм.

Vitalina V. Fedoniuk¹, Olena F. Kartava², Vasyl V. Ivantsiv³

ECONOMIC ASSESSMENT OF RECREATIONAL AND TOURIST
POTENTIAL OF REGIONAL LANDSCAPE PARKS IN UKRAINE

The article grounds the economic feasibility and expediency of enhancing the recreational and tourism potential of regional landscape parks in Ukraine. The number of parks of this category of natural reserves is currently growing as comparing to national parks. Under current decentralization and growing economic autonomy of local communities, it is advisable to redirect investments to regional parks, the recreational potential of which is rather significant.

Keywords: recreational and tourism potential; national parks; landscape park; tourism.

Постановка проблеми. Розвиток рекреаційно-туристичного комплексу України завжди уповільнювався внаслідок відсутності значних інвестицій, але протягом 2014–2015 рр. негативного впливу туристична галузь зазнала у зв'язку із загальною складною суспільно-політичною ситуацією в державі. З огляду на недоступність через окупацію та ведення бойових дій рекреаційних ком-

¹ Lutsk National Technical University, Ukraine.

² Lutsk National Technical University, Ukraine.

³ Lutsk National Technical University, Ukraine.

плексів Криму (та частково Приазов'я), а також зменшенням фактичних доходів населення, проблеми перенаправлення туристичних потоків та розвитку внутрішнього туризму стають надзвичайно актуальними. Одним з елементів регіональних туристичних комплексів є об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ), зокрема національні природні парки (НПП) та регіональні ландшафтні парки (РЛП). Рекреаційний потенціал національних парків досліджувався в науковій літературі досить детально, водночас регіональні парки, які мають місцеве (обласне) підпорядкування, практично залишилися поза увагою фахівців, оскільки вважались малоперспективними, в т.ч. і з точки зору інвестування. Вважаємо цей підхід застарілим і в даному дослідженні спробуємо економічно обґрунтувати доцільність та перспективність розвитку туризму саме на базі РЛП у контексті реформ щодо децентралізації та підвищення ролі місцевих громад у вирішенні цілого комплексу проблем регіонального розвитку. Головним у плануванні перспективного розширення територій регіональних ландшафтних парків України повинно стати визначення їхньої природної та рекреаційної цінності, а також пріоритетів у формуванні подальшої регіональної інвестиційної політики по відношенню до даних об'єктів ПЗФ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що в міжнародній класифікації заповідних об'єктів та територій Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) національні природні парки та регіональні природні парки не розділяються та співвідносяться із II-ою категорією «National Park» (національний парк). Цілий ряд вітчизняних авторів, зокрема Т. Андрієнко [10], З. Герасимчук [2], Л. Черчик [2], обґрунтовують віднесення регіональних ландшафтних парків до V-ої категорії МСОП (Protected Landscape/Seascape – територія охорони ландшафту/морської акваторії).

У зарубіжній літературі при оцінюванні рекреаційного потенціалу мова ведеться переважно про національні природні парки [14]. Окремі аспекти економічної оцінки та практичного використання рекреаційних ресурсів в об'єктах ПЗФ України аналізувалися у працях З. Герасимчук [2], Н. Коленди [2], В. Гетьмана [3], В. Руденка [8], Л. Черчик [2] та інших авторів. Питання оптимізації природокористування в об'єктах ПЗФ висвітлювалися в роботах О. Любіцевої [5], О. Міщенко [6], О. Мудрака [7], Л. Царика [12], А. Яворівського [13], а проблеми розвитку туризму на заповідних територіях розглядалися М. Фоменком [11], Л. Цариком [12] та іншими авторами. Водночас проблеми оптимізації рекреаційного природокористування в регіональних ландшафтних парках недостатньо досліджені у науковій літературі в зв'язку з дещо некоректним применшенням значення даних об'єктів у формуванні регіональних господарських комплексів.

Мета дослідження – вивчення потенційних можливостей та економічне обґрунтування доцільності використання регіональних ландшафтних парків України в рекреаційних цілях без істотного порушення їх екологічної стабільності, а також визначення переваг розвитку рекреаційно-туристичних комплексів РЛП.

Основні результати дослідження. Активне рекреаційне використання природно-заповідних територій у світі розпочалося майже два століття тому, з

появою перших національних природних парків (Йосеміті та Єллоустоун, США). В Україні національні парки з'явилися відносно нещодавно (до здобуття незалежності їх було лише 3: Карпатський (1980 р.), Шацький (1983 р.) та «Озеро Синевир» (1989 р.). Після прийняття у 1992 р. Закону України «Про природно-заповідний фонд» [1] дана категорія ПЗФ починає активно розвиватися, одночасно з'являється «новинка» – регіональні ландшафтні парки, функції та завдання яких практично співвідносні з національними, але організація та фінансування здійснюється на регіональному (обласному) рівні або коштом неурядових структур, в т.ч. за рахунок міжнародних грантів.

Рекреаційний потенціал природних та ландшафтних парків оцінюється за такими показниками, як унікальність, екзотичність, щільність окремих видів лісових, водних, кліматичних ресурсів, співвідношення їх загальної площі і площі даної області (В. Руденко [8], Л. Царик [12]). Водночас, рекреаційна цінність цих територій може підвищитись на основі правильного маркетингу.

Активні наукові розвідки щодо рекреаційного потенціалу національних природних парків в Україні свідчать про перспективність розвитку даної підсистеми туристичного комплексу, у той же час регіональні ландшафтні парки незаслужено залишаються поза увагою фахівців. Нами була розроблена картограма регіонального розміщення системи НПП та РЛП України (рис. 1). Аналіз даної картограми засвідчує, що регіональні ландшафтні парки вже зрівнялися і навіть дещо випередили за кількістю національні природні парки, у той же час їх географічне розміщення врівноважує «перекоси» у формуванні мережі НПП в межах України. Лише дві області України на даний час не мають у складі ПЗФ НПП та РЛП (Житомирська та Кіровоградська), у решті регіонів мережа парків досить густа. Якщо національні природні парки домінують у західному регіоні країни, то чисельність регіональних ландшафтних парків особливо велика у центрі, в ряді східних та південних областей. Таким чином, рекреаційно-туристичний потенціал даних категорій ПЗФ надає можливість значно розширити потенціал внутрішнього туризму в регіонах України.

Динаміка фонду НПП та РЛП України графічно представлена на рис. 2. Починаючи з 2000 р., в Україні спостерігається різке стрибкоподібне зростання кількості заповідних парків, темпи цього зростання дещо уповільнилися після 2010 р. Існування багатьох парків лише «на папері» пояснюють відсутністю чи недостатніми обсягами фінансування.

Але в умовах ринкової економіки природні парки різного підпорядкування повинні і можуть бути прибутковими, а не лише поклатися на фінансування з державного чи місцевих бюджетів. Обґрунтування даної тези покладене в основу проведених досліджень.

Регіональний ландшафтний парк, як зазначено в Законі України «Про природно-заповідний фонд» [1], є поліфункціональним природо-охоронним об'єктом, який, окрім природоохоронної функції, створюється для розвитку рекреаційного природокористування, тобто комплексу заходів, пов'язаних із прибутковим використанням природних ресурсів з метою оздоровлення людини, відновлення її фізичного та психологічного самопочуття, розширення екологічного і культурного світогляду.

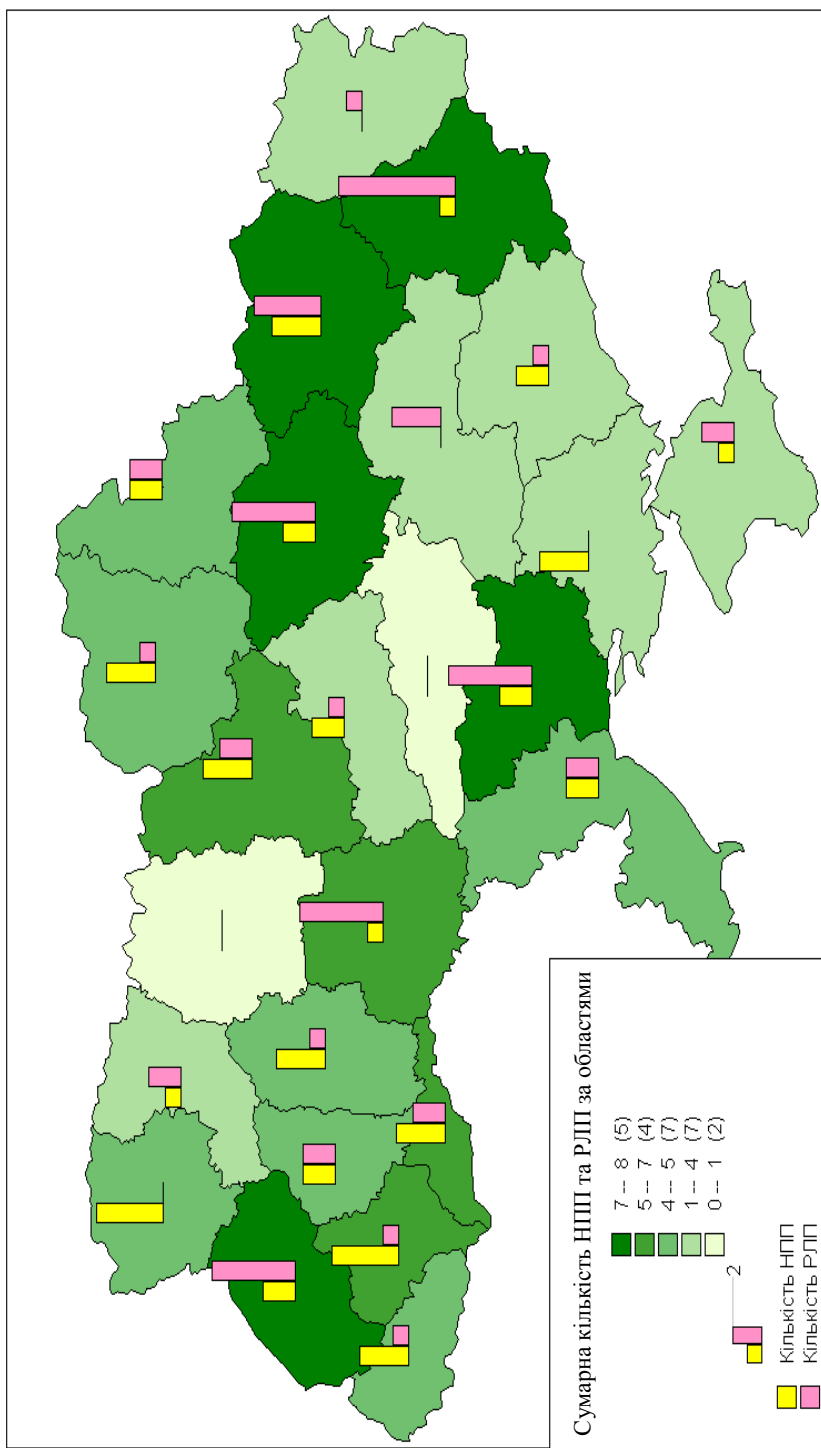

Рис. 1. Картограма чисельності та регіонального розподілу національних природних парків та регіональних ландшафтних парків України (2015 р.), побудовано на основі [4; 9] та власних досліджень

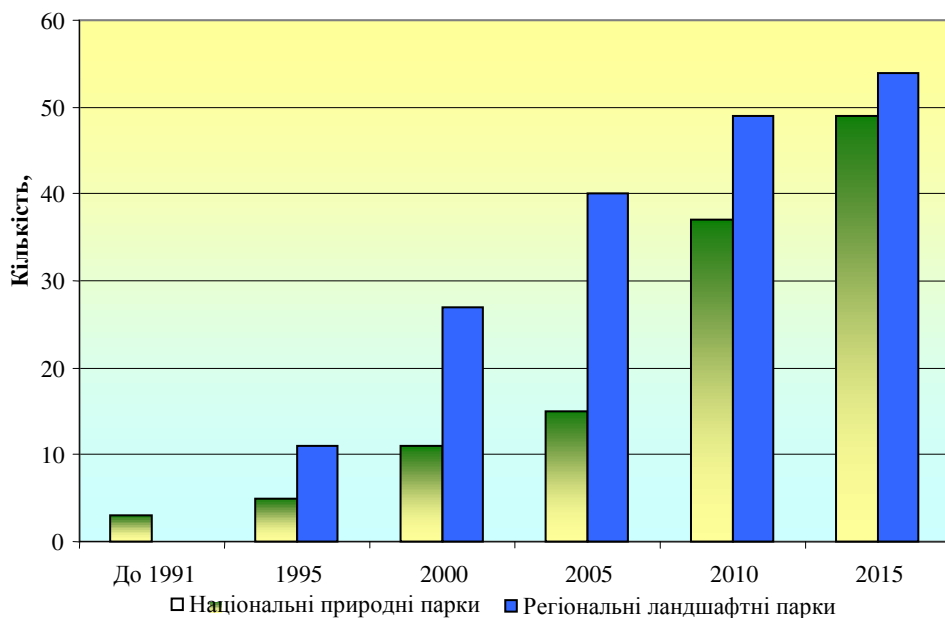

Рис. 2. Графік динаміки чисельності НПП та РЛП за період 1991–2015 рр., побудовано на основі [4; 9] та власних досліджень

Від національного парку дана категорія відрізняється підпорядкуванням, а отже і джерелами фінансового забезпечення створення та функціонування. На нашу думку, це вагома перевага РЛП з точки зору залучення до рекреаційно-туристичного комплексу регіону. На відміну від національних парків, для яких заповідне ядро – основа функціонування об'єкту, регіональні ландшафтні парки охоплюють природні територіальні комплекси з нижчим ступенем раритетності флори, фауни, інших елементів довкілля, що суттєво знижує потенційні ризики дисбалансу та домінування рекреаційної складової над природоохоронною.

На даний час створення РЛП відбувається у всіх регіонах нашої країни. Згідно ст. 24 Закону України «Про природно-заповідний фонд» [1], у регіональних ландшафтних парках здійснюється зонування території з урахуванням вимог, встановлених для об'єктів ПЗФ. У межах РЛП виділяються такі функціональні зони: заповідна, зона регульованої рекреації, зона стаціонарної рекреації та господарська.

Економічна оцінка рекреаційного потенціалу регіональних ландшафтних парків є грошовим вираженням економічного ефекту раціонального використання обмежених природних ресурсів. Остаточні витрати для оцінки за варіантом ренти будуть відповідати нормативу гранично допустимих питомих витрат на задоволення потреби у відповідних рекреаційних послугах в конкретному районі у даний відрізок часу. Вони можуть бути централізовано встановлені, або визначені ринком послуг. Якщо немає ні того, ні іншого, то остаточні витрати визначаються методом ранжування об'єктів в порядку зменшення їхньої ефективності [8; 14]. Ефективність будь-якої діяльності визначається

відношенням отриманого результату (ефекту) до розмірів приведених витрат. Економічна ефективність, відповідно, визначається як відносна величина перевищення отриманих фінансових результатів над здійсненими затратами [2; 8].

На основі цих загальноприйнятих методичних підходів проведемо економічну оцінку узагальненого проекту створення рекреаційного комплексу першого рівня у типовому регіональному ландшафтному парку.

Під рекреаційним комплексом першого рівня ми розуміємо комплекс заходів з облаштування мінімальної інфраструктури та системи її обслуговування для організації як короткочасного, так і довготривалого відпочинку туристів. В проектуваному РЛП варто планувати види рекреаційної діяльності, які відповідають природним особливостям парку та наявному потенціалу рекреаційно-туристичних ресурсів регіону. Відвідувачам парку на початкових етапах його діяльності можна запропонувати наступні види рекреаційних послуг: катання на човнах, катамаранах (за наявності водних об'єктів), продаж сувенірів, фото краєвидів, ночівля в наметових містечках, автостоянка. При сприянні місцевих громад та відповідних державних структур для залучення туристів має бути поступово створена необхідна інфраструктура, заклади торгівлі та розваг з відповідним створенням нових робочих місць. За таких умов стануть розвиватись народні промисли, виготовлення сувенірної продукції. Обслуговування туристів буде приносити додаткові прибутки місцевому населенню. Якщо регіон багатий на дичину та рибу, гриби та ягоди, при сприянні адміністрації парку можливе створення сучасних мисливсько-рибальських баз. Із ростом туристичного навантаження на новостворений парк також буде вдосконалюватися система обслуговування рекреантів, створюватимуться більш сприятливі умови для відпочиваючих, підвищуватиметься рівень комфорту.

На основі розроблених нами перспективних бізнес-проектів створення ряду РЛП у Волинській обл. («Згоранські озера», «Тельчівський», «Лесин край») нами проведено економічне оцінювання доцільності та окупності організації такого рекреаційного комплексу першого рівня. У табл. 1 наводяться зведені відомості щодо необхідних затрат на реалізацію типового проекту РЛП.

Відповідно, загальні витрати на запроєктовану систему заходів становлять: капітальні витрати (K) + поточні витрати (B) = 172800 + 355000 = 527800 грн.

Рентабельність капітальних вкладень визначаємо за формулою:

$$P_k = \frac{E_{сез}}{K} 100\%, \quad (1)$$

де $E_{сез}$ — очікуваний прибуток за сезон.

Рентабельність поточних вкладень визначаємо за формулою:

$$P_p = \frac{E_{сез}}{B} 100\%. \quad (2)$$

Загальна рентабельність становитиме:

- рентабельність капітальних вкладень: $(130000 / 172800) \times 100\% = 75\%$;
- рентабельність поточних вкладень: $(130000 / 355000) \times 100\% = 36,6\%$;
- загальна рентабельність: $(130000 / 527800) \times 100 = 24,6\%$.

Таблиця 1. Капітальні та поточні затрати на створення рекреаційного комплексу першого рівня у РЛП, авторська розробка

№	Види затрат	Сума, грн
КАПІТАЛЬНІ ЗАТРАТИ		
1	Облаштування інформаційних стендів, ідентифікаційних попереджувальних табличок, стаціонарних рекреаційних пунктів (мотузковий парк, пляж, станція човнів), лавочок, бесідок, мангалів, туалетів	143800
2	Друк рекламно-інформаційних матеріалів: путівників, інформаційних пам'яток	5000
3	Закупка урн та контейнерів для збору сміття	24000
Всього		172800
ПОТОЧНІ ЗАТРАТИ		
1	Заробітна плата співробітників (охорона, екскурсіводи, прибиральники, розрахунок на сезон – 4 місяці)	118000
2	Поточні обслуговуючі та ремонтні роботи, вивіз сміття	82000
3	Витрати на одноденні екскурсії (пальне, амортизація транспортних засобів)	120000
4	Реклама екскурсійних маршрутів в ЗМІ	35000
Всього		355000
ОЧІКУВАНИЙ ПРИБУТОК		
1	20% частка прибутку від запланованого екскурсійного обслуговування	650000 x 0,2 (20%) = 130000

Термін окупності проекту створення РЛП (T) визначаємо за формулою:

$$T = \frac{K}{E_{сез}}. \quad (3)$$

Окупність заходів: $527800 / 130000 = 4,1$ роки.

Подібний проект характеризується значною екологічною та економічною ефективністю. Розробка і впровадження наукових методів збереження природних комплексів в умовах їх рекреаційного використання дозволить збільшити кількість відвідувачів, що значно вплине на бюджет природоохоронних об'єктів, а отже і місцевих громад. Реалізація подібного проекту сприятиме також забезпеченню підвищення рівня природоохоронної діяльності в парку.

Висновки:

1. Розвиткові рекреаційних комплексів на базі існуючих та перспективних регіональних ландшафтних парків України не надавалося належного значення, але підходи до проблеми змінюються в ході децентралізації управління та розподілу бюджетних потоків у державі.

2. Удосконалення системи управління в галузі туризму потребує перенаправлення потоків відпочиваючих, переорієнтації на внутрішній туризм, що потенційно збільшує роль РЛП у регіональних господарських комплексах України.

3. Розширення міжнародної співпраці в туристичній галузі актуалізує необхідність підвищення якості та розширення асортименту туристичних послуг, пошук їх нестандартних, новітніх форм. До таких форм відносимо еко-туризм, етнотуризм, зелений туризм, індустріальний туризм тощо. Їх розвиток найбільш ефективно та доцільно організовувати саме в межах РЛП.

4. Залучення РЛП до розширеної участі в рекреаційно-туристичному комплексі регіону сприятиме вирішенню цілої низки проблем:

- поліпшення транспортного обслуговування та якості транспортних шляхів і комунікацій;
- підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини;
- поліпшення інформаційного та рекламного забезпечення сфери послуг;
- провадження ефективної інноваційної діяльності в регіоні.

5. Розширення площ, збільшення кількості та активізація діяльності РЛП в цілому сприятиме гармонізації еколого-економічного розвитку регіону, підвищенню рівня екологічної свідомості населення та полегшення входження України до європейської спільноти.

1. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06.1992 № 2456-12 // zakon.rada.gov.ua.

2. Герасимчук З.В., Коленда Н.В., Черчик Л.М. Регіональна політика розвитку рекреаційного природокористування: механізми формування та реалізації: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 172 с.

3. Гетьман В.І. Екотуризм у національних парках // Екологічний вісник. – 2002. – №7–8. – С. 24–27.

4. Заповідники та національні природні парки України у 2013 році: Статистичний бюлетень. – К., 2014 – 27 с.

5. Любіцева О., Стащук К. Розвиток екологічного туризму в Україні // Економічна та соціальна географія: Наук. збірник. – 2002. – Вип. 53. – С. 189–196.

6. Міщенко О.В. Сучасний стан та особливості природокористування в національних природних парках України // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. – Серія: Екологія. – 2014. – №1104, Вип. 10. – С.73–79.

7. Мудрак О.В. Інноваційні підходи щодо створення раціональної системи природних парків як об'єктів регіональної екологічної мережі (на прикладі Поділля) // Екологічний вісник. – 2007. – №6. – С. 26–29.

8. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. – Львів: Світ, 1993. – 240 с.

9. Україна туристична. Регіони, райони та міста. Провідні підприємства. Особистості. – Книга четверта. – К., 2009 // who-is-who.com.ua.

10. Фіторізноманіття національних природних парків України / Під заг. ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Наук. світ, 2003. – 143 с.

11. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. – Івано-Франківськ, 2001. – 240 с.

12. Царик Л.П. Природозаповідання і рекреація // Наукові записки ТДПУ. – Серія: Географія. – 2001. – №2. – С. 103–108.

13. Яворівський А. Оптимізація природокористування в національних природних парках // Науковий вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Серія: Геогр. науки. – 2010. – №3. – С. 27–32.

14. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009 // www.weforum.org.

Стаття надійшла до редакції 4.09.2015.